

IKROLIITTI Oy
PIENI TEHOKAS TERÄVÄ

ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET
TAIDOLLA VUODESTA 1988

Tilaaja: Vaasan kaupunki

Sisältö

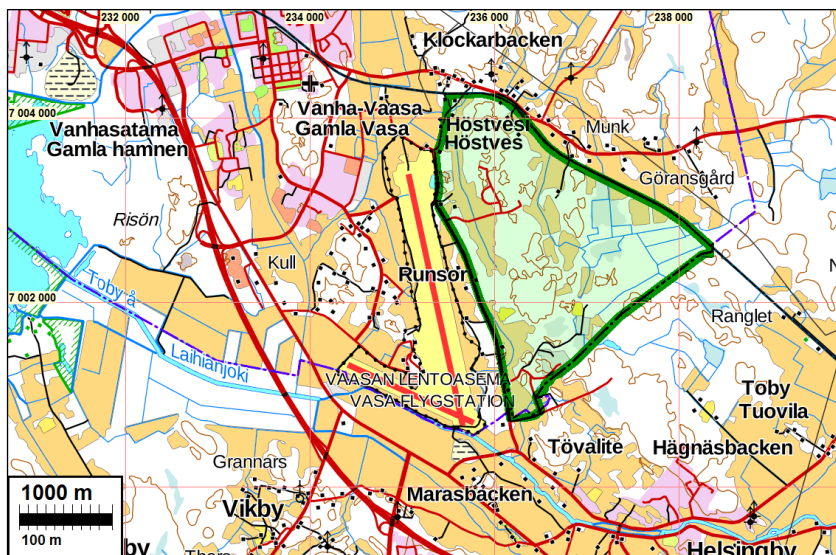
Perustiedot	2
Selvitys	3
Yhteenveto	5
Lähteet	6
Yleiskartat, lidar ja ilmakehu	7
Vanhoja karttoja	10

Kansikuva: Ote Etelä-Pohjanmaata kuvaavasta yleiskartasta vuodelta 1680. Tutkimusalueen sijainti on osoitettu päälle piirretyllä sinisellä ympyrällä.

Perustiedot

- Alue:** Vaasan kaupungin kaakkoiskulma, lentokentän itäpuolella ja rautatien etelä-lounaispuolella, ns. Laajametsän alue.
- Tarkoitus:** Selvittää kartta- ja arkistomateriaalin avulla alueen muinaisjäännöspotentiaali ja maastotutkimustarve.
- Työaika:** ei maastotyötä
- Kustantaja:** Vaasan kaupunki
- Tekijät:** Mikroliitti Oy, Timo Jussila.
- Aiemmat tutkimukset:** Pentti Rislä, kahden kohteen tarkastus v. 2002.
- Tulokset:** Alueelta tunnetaan ennestään kaksi muinaisjäännökseksi luokiteltua kiviaitaa. Alueella voi periaatteessa sijaita - sen korkeustason mukaan - rautakautisia muinaisjäännöksiä. Niiden sijoittuminen alueelle on kuitenkin jossain määrin epätodennäköistä, mutta mahdollista. Historiallisella ajalla alue on ollut asumatonta takamaata kolmen kylän välissä. Alueella on ollut niittyjä ja 1900-luvulla ja edelleenkin pelto-lohkoja. Alueen maaperä on hyvin kivikkoista, paikoin louhikkoista - loivien mäkien välissä on tasaista savimaata jossa niityt ja pellot ovat sijainneet. Alueella voi sijaita historiallisen ajan jäännöksiä: vielä havaitsemattomia kiviaitoja ja vanhoja, kyläen välisiä rajamerkkejä. Laserkeilausaineistossa erottuu muutama rakenne, jotka saattaisivat olla hiilimiilun pohjia tai röykkiöitä. Pieni mahdollisuus on, että alueella voisi sijaita tomting-tyyppisiä, (varhais-) keskiaikaisia leiripaikkoja kivrakenteineen. Alueella on siis vähäistä muinaisjäännöspotentiaalia.

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa ellei muuta mainittu. Maastokartat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta marraskuussa v. 2017. Muinaisjäännöskisteri on tarkastettu marraskuun loppuun 2017.

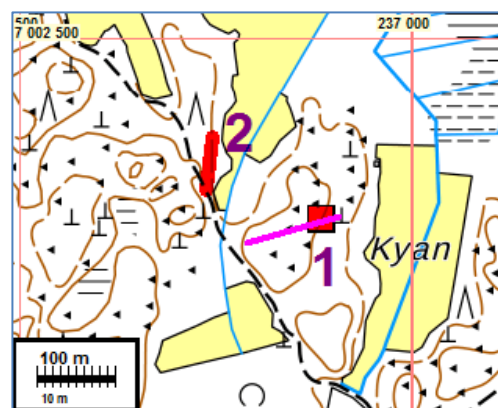

Tutkimusalue rajattu vihreällä

Selvitys

Vaasan kaupunki on laatimassa osayleiskaavaa Laajametsän alueelle. Kaavoitustyön pohjaksi kaupunki tarvitsi esiselvityksen alueen muinaisjäännöstilanteesta ja –potentiaalista mahdollisesti tarvittavien maastotöiden tarpeellisuuden, määrän ja suuntaamisen arvioimiseksi. Vaasan kaupunki tilasi selvityksen Mikroliitti Oy:ltä. Työ ei sisältänyt maastossa käyntiä ja se tehtiin yksinomaan vanhojen ja nykyisten karttojen, sekä laserkeilausaineiston ja ilmakuvien tarkasteluna, sekä Museoviraston muinaisjäännösrekisteristä tarkastamalla alueella sijaitsevien kahden tunnetun muinaisjäännöksen tiedot. Laserkeilausaineistosta (laz-tiedostot) laadin aluetta kuvaavat viistovalovarjosteet kahdella eri asetuksella (jotka tekevät hieman erilaiset kuvat). Alueen kuvaus siis perustuu karttojen, ilmakuvien ja laserkeilausaineiston tarkasteluun ja on siten tulkin-
kintaa, ei paikan päällä vahvistettua tietoa.

Tutkimusalue sijaitsee Vaasan kaakkoiskulmassa, lentokentän itäpuolella ja rautatien etelälounaispuolella. Alueelta tunnetaan ennestään kaksi muinaisjäännöstä, Kyan 1 ja 2 (mjrek 1000000048 - 9) ja ne sijaitsevat alueen eteläosan keskellä. Molemmat ovat vanhoja kivaitoja ja ne sijaitsevat metsämaastossa. Kyan 1 aidan pituus on n. 120 m ja se on vajaan metrin korkuinen. Edellisestä n. 150 m länsiluoteeseen sijaitseva Kyan 2 aita on pohjois-eteläsuuntainen, n. 60 m pitkä ja noin metrin levyinen ja korkuinen. Rislä tulkitsee aidat mahdollisiksi karja-aidoiksi kahden tilan välillä. Aidat ovat todennäköisesti peräisin 1700-luvulta (Rislä 2002). Laserkeilausaineistossa aidat eivät erotu.

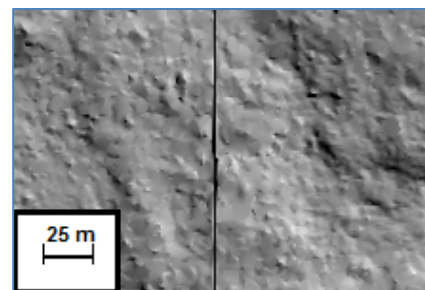

Kartta: Kyan 1 ja 2 kiviaidat. Kyan 1 on rekisterissä pistekohteena ja sen tarkka sijainti kartalla – sinipunainen viiva – on arvio. I

Alue on maaperältään pääosin moreenia, oletettavasti hienoa-
aineisista. Pintamaaperä on hyvin kivikkoista, paikoin louhikkoista. Loivien mäkien välissä on savimaita ja soista maastoa. Alueen itäkulma on suota. Mäkien välisillä savi- ja turve-
mailla on peltoja.

Alue sijoittuu 3-15 m korkeustasoille, pääosin 5-10 m tasoille. Alimmat korkeustasot ovat alueen länsiosassa ja ne ovat savimaaperäisiä peltoja. Alueen topografia on pääosin loivapiirteistä. Mäkien korkeimmat huiput kohoavat 12-15 m korkeustasoille.

Korkeimmat huiput ovat paljastuneet veden alta n. 500-700 jKr. Alue on ollut rikkonaista (ja karikkoista) saaristoa rautakauden loppupuoliskolla. Rautakauden lopussa (vedentaso n. 7,5 m) alueen keskellä on ollut laaja, pohjois-eteläsuuntainen saari jota on sen eteläpuolella sijainneesta isommasta saaresta erottanut etelässä ollut kapea salmi nykyisen Vaasan ja Mustasaaren rajan tienoilla. Itäosassa on ollut pienempi saari. Viiden metrin tasolle vesi on laskenut keski-ajan lopulla, jolloin alue on (itäosastaan) ollut jo kiinni mantereesta, alueen länsipuolella sijainneen laajan merenlahden rannassa, Laihianjoen suun pohjoispuolella. Alueen länsireuna, alueen pohjoisosassa on etääntynyt merenrannasta lopullisesti 1600 luvulla.

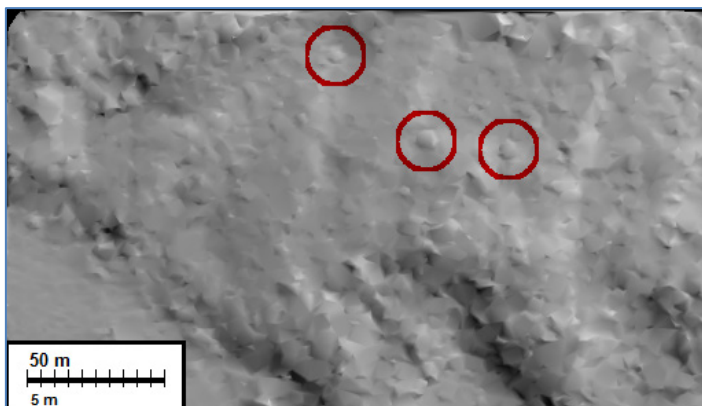
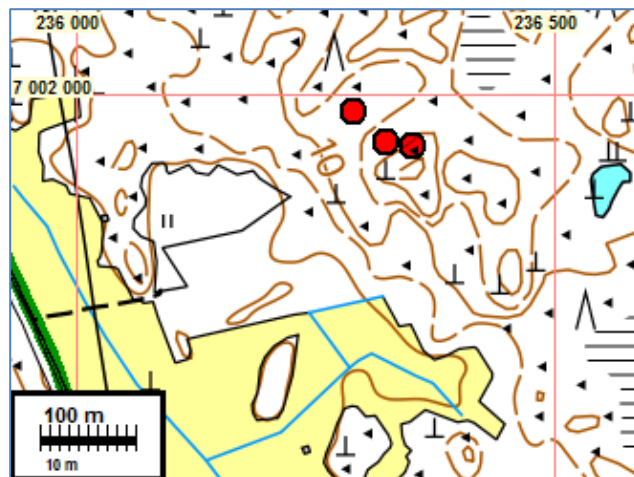
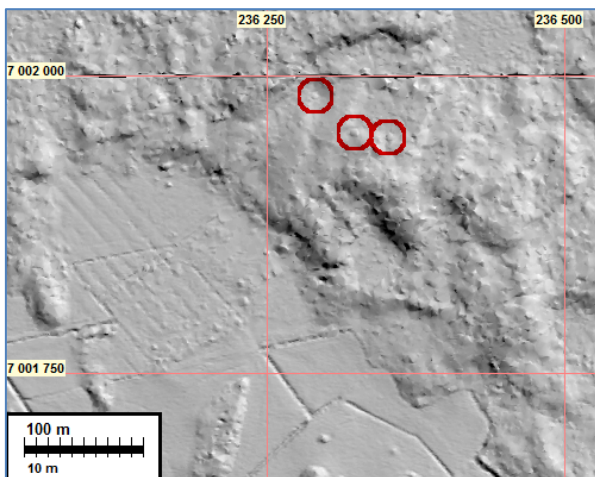
Tyypillistä alueen maastoa. Kivikko-
koa. Ilmakuva ja laserkeilausaineistosta laadittu kuva samasta maastonkohdasta.

Esihistoria

Korkeustasojen perusteella alueella voi periaatteessa sijaita rautakautisia muinaisjäänneksiä. Alueen maaperä on kuitenkin ollut rautakaudella pääosin viljelyyn ja ehkä karjanhoitoonkin huonosti sopivaa - kivikkoa ja louhikkoa joten myös rantatutuminen on saattanut olla haasteellista. Kuitenkin rautakautisia asuinpaikkoja ja kalmistoja sijaitsee Pohjanmaalla hyvinkin kivikkosisissa maastoissa. Lähiseudulla sijaitsee hautaröykkiöitä 12,5 m korkeustasolta alkaen ylemmille tasoille. Rautakauden loppupuolella hautaröykkiöt korvautuvat polttokenttäkalmistoilla.

Alueella voi periaatteessa sijaita kalastukseen ja mahdollisesti hylkeen pyyntiin liittyviä leiripaikkoja, ns. tomting tyyppisiä muinaisjäänneksiä (esimerkkinä [Mustasaaren Replot-Södra Vallgrund](#)), jotka olisivat peräisin ajalta jolloin alue on ollut saaristoa ja kauempana mantereesta ja sen asuinpaikoista. Se edellyttäisi kuitenkin, että nämä leiripaikat ajoittuisivat rautakaudelle ja ehkä vielä keski-ajan alkuun, mikä on käsittääkseni hyvinkin mahdollista. Sen jälkeen alue on ollut jo sisäsaaristoa ja mannerta. En pidä kuitenkaan kovin todennäköisenä vanhojen pyyntileirien sijoittumista alueelle – mahdollista se kuitenkin on. Tomnting –tyyppisten muinaisjäänneksen kivi-rakenteiden etsiminen ja havaitseminen alueelta on sattuman varaista. Niiden sijaintia on hyvin vaikea, ellei mahdotonta ennalta arvioida kartan perusteella – niiden löytäminen edellyttää maastossa kulkemista ja laajaa alueen maastohavainnointia.

Periaatteessa alueella voisi siis sijaita rautakautinen asuinpaikka ja kalmisto. Laserkeilausaineistoa tarkastelemalla metsäalueella, yli 7,5 m tasoilla vaikuttaisi olevan yksi vähäkivisempi alue, joka topografisesti tarkasteltuna on rautakauden lopulla ollut suojaisan lahdenpoukaman rannalla. Alueella erottuu kolme pyöreää, n. 8 m mittaista ”nyppylää” jotka ovat saman näköisiä kuin laserkeilausaineistossa muualla havaitut hiilimiilut. Nämä tosin voivat olla isoja kiviäkin – laserkeilauspisteen heijastumat sattumalta niiden kohdalla vain tekevät niistä pyöreitä. Kyseessä voisi olla myös hautaröykkiöt. Alueella voisi ehkä sijaita myös asuin- tai leiripaikka.

Vähäkivisempi maasto alueen louhaisosassa (ks. yleiskartta s. 7). Laserkeilausaineistossa erottuu kolme tasaisen pyöreää ”nyppylää”, jotka voisivat olla hiilimiiluja tai röykkiöitä. Tutkimusalueen metsämaastossa tämä on myös ainoa vähäkiviseltä vaikuttava maastonkohta. Ilmakuvissa tämä alue on metsää. Tätä maastonkohtaa voi pitää muinaisjäänneksille potentiaalisena.

Historiallinen aika

Alue kuuluu suurimmaksi osaksi Runsorin kylään. Alueen pohjoisosaa kuuluu Höstveden (Höstves) kylään. Pieni osa alueen pohjoisosan länsilaidalla kuuluu Vaasan (Vanha Vaasa) kaupungille. Alueen etelä-kaakkoispuolella on Mustasaaren Tobyn kylän maita.

Vanhojen karttojen (ks. lähdeluettelo) vuosilta 1680-1925 mukaan alueella ei ole ollut asutusta kuin yksi talo aivan alueen luoteisnurkassa 1800-luvulta alkaen. Alueella on sijainnut niittyjä ja jokunen pieni peltolohko (kya). Vaasasta länteen ja lounaaseen kulkevat vanhat maantiet eivät ole kulkeneet tutkimusalueella. Lähimmillään vanhat merkittävät tiet ovat kulkeneet aivan alueen pohjoisrajan pohjoispuolella ja lounaisrajan lounaispuolella.

Vanhat kylä- ja talotontit sijoittuvat alueen ulkopuolelle. Höstveden talot alueen pohjoisrajasta vain sata metriä pohjoiseen, radan ja puron pohjoispuolelle. Runsorin kylän talot ovat sijainneet alueen keskiosan länsireunalla 900 m länteen. Vanhoille kartoille ei ole merkitty mitään alueelle sijoittuvaa, mahdollisesti arkeologisesti kiinnostavaa, eikä karttojen selitysosioissa ole viitteitä sellaiseen. V. 1680 yleiskartalla alue on tyhjä. Isojakokartat eivät kata aivan koko aluetta. Alueen pohjoisosassa on Höstveden kylän alueella ”aukko” – vain pohjoisrajan tuntumassa olevia alueita (peltoja ja niittyjä) on kartoitettu. Vaasan maita kuvaavaa karttaa ei löytynyt. Runsorin kylän maiden osalta isojakokartat ovat lähes kattavia – mutta aukkoja on. Vuoden 1846 pitäjänkartalla alue on tyhjä, mutta on tulkinnan varaista, onko aivan alueen luoteiskulmassa talo vai kuvaako siinä oleva teksti vain Munk – talon nro 5 peltoja – talon merkkiä ei erotu. Paikka on nykyisen Söderlundin tilakeskuksen kohdalla. Vuoden 1901 yleiskartalla paikalla on talo. Muu alue on tyhjä. Alue on edelleen tyhjä v. 1925 yleiskartalla. Vuoden 1960 peruskartalla on edellä mainittu Munk/Söderlund talo ja alueen lounaiskulmassa Baclundin talo. Muutoin alue on edelleen asumaton ja karttakuva on hyvin samanlainen kuin v. 1846 kartalla (ja isojakokartoilla).

Alueella kulkee vanhoja kylärajoja (ks. yleiskartta s. 7). Niiden kulmapisteissä voi olla vanhoja rajamerkkejä - rökkiöitä. Nimettyjä rajamerkkejä ei isojakokartoilla kuitenkaan alueelle osu. Mahdolliset vanhat rajamerkit voivat olla edelleen käytössä, mutta joskus nykyisten rajamerkkien läheisyydestä saattaa löytyä vanha hylätty rajamerkki, kun uusi mittausta on rajanpaikkaa hieman muuttanut.

Alueelta tunnetaan ennestään kaksi kivaitaa (Kyan 1 ja 2). Näitä voi alueella olla enemmänkin. Laserkeilausaineistossa ei aitoja erotu – eivät erotu myöskään tunnetut aidat. Mahdollisesti vielä havaitsemattomien aitojen löytyminen on sattumanvaraista – kartalta niiden sijaintia on vaikea päätellä. Ehkä kuitenkin vanhojen niittyjen ja peltolohkojen läheisyydestä niitä voisi etsiä.

Yhteenveto

Ilmakuviissa ei erotu mitään muinaisjäännökseen viittaavaa. Laserkeilausaineistossa erottuu kolme rakennetta, jotka saattavat olla muinaisjäännöksiä (hiilimiiluja, rökkiöitä) mutta missään muualla ei erotu mitään muuta muinaisjäännökseen viittaavaa. Vanhojen karttojen perusteella alueella ei ole ollut historiallisena aikana asutusta - vain niittyjä alavilla mailla. Aivan alueen pohjoisrajalla on ollut myös peltoja. Sitten 1900-luvulla niityt on merkitty peruskartoissa peltoina. Aivan alueen luoteiskulmassa on ollut talo 1800-luvulta alkaen. Alueella ei ole ollut merkittäviä teitä. Vaasasta itään ja kaakkoon kulkevat vanhat ”Landsvägit” eivät ole kulkeneet tutkimusalueella vaan heti alueen pohjoispuolella ja lounaisnurkan lounaispuolella. Alueen poikki on kulkenut kahden kylän (Runsör, Höstvesi) ja Vaasan (Vanha-Vaasa) väliset rajat ja kaakkoisreunalla pitäjänraja. Alueelta tunnetaan ennestään kaksi vanhaa kivaitaa (oletettavasti karjaaitoja 1700-luvulta). Niitä voi alueella olla enemmänkin.

Alueella on (lähiseutuun nähden suhteellisen vähäistä) muinaisjäännöspotentiaalia. Alueella voi sijaita muinaisjäännöksiksi katsottavia:

- rautakautisia röykkiöitä tai muita kalmistoja ja asuinpaikka (kohtalaisen pieni mahdollisuus)
- tomting –tyyppisiä kivirakenteita (kohtalaisen pieni mahdollisuus)
- vanhoja kylien välisiä rajamerkkejä
- vanhoja kiviaitoja
- hiilimiiluja (laserkeilausaineistossa havaitut ”nyppylät” – elleivät röykkiöitä tai lohkaraita).

Suosittelen alueen maastotarkastusta, joka voisi olla yhden pitkän päivän mittainen yhdelle arkeologille, matkoineen 10-12 tuntia.

4.12.2017

Timo Jussila

Lähteet

Painetut lähteet

- Okkonen, Jari 1988: Muinaiset kivirakennelmat Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla. Oulun Yliopisto.
- Peruskartta 1:20 000, 1331 11 ja 1333 02, 1960, 1970, 1983, 1988. Maanmittauslaitos.
- Rantatupa, Heikki 2006: Chartographia Ostrobothnica Pohjanmaa vanhoissa kartoissa / Österbotten på gamla kartor. Förlags Ab Scriptum.
- Vaasan lääni. Suomenmaa – teoksen VII osan karttaliite. Maanmittaushallitus 1925.

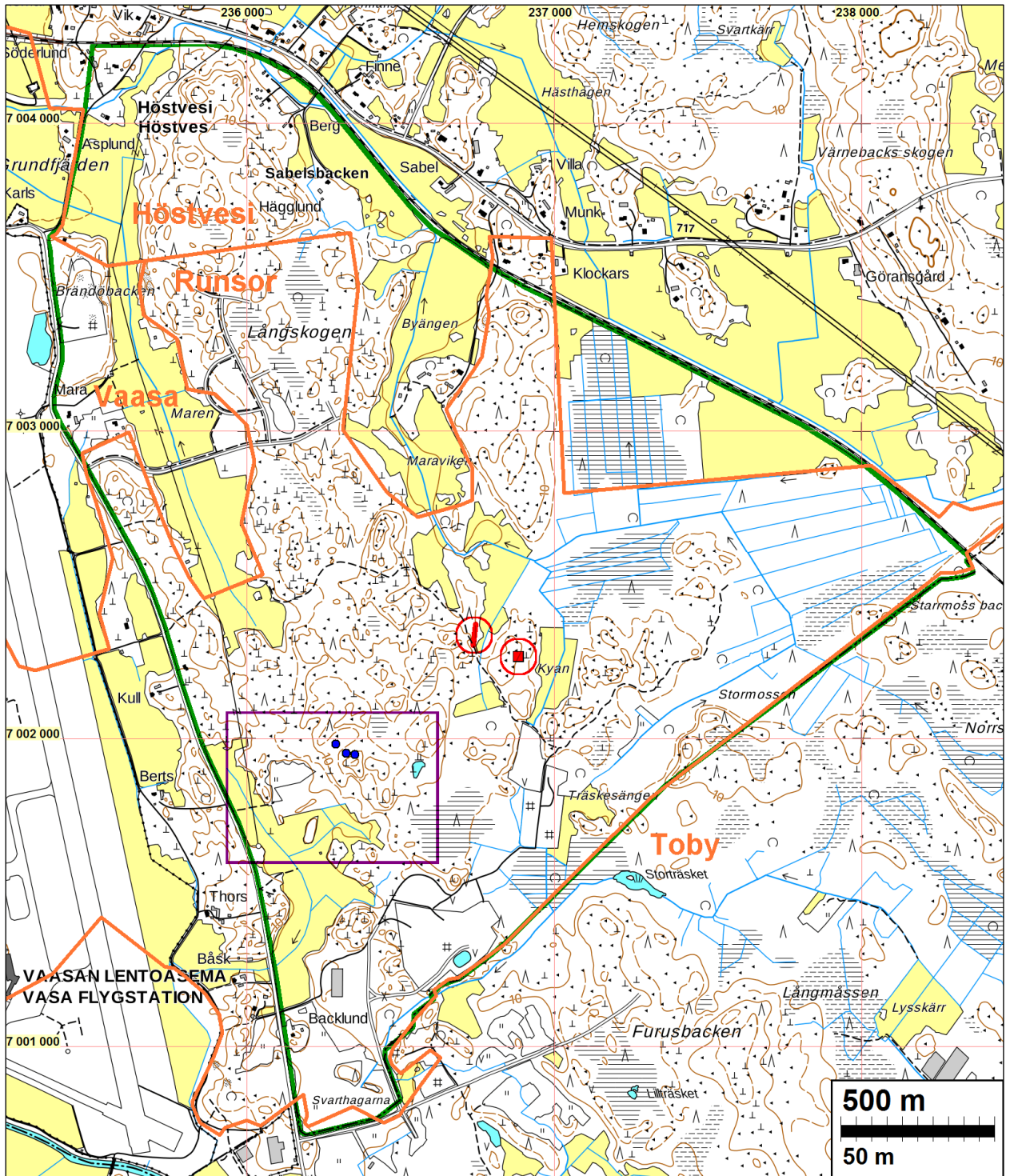
Painamattomat lähteet

- Berger C.O. 1846: Karta öfver Mustasaari Socken i Wasa län. (Täydennetty v. 1891)
- Holmbom, Henrik (1767), Tulindberg, Henrik (1770, 1773), Trana Peter (1799): Charta öfwer No 2 Storgård 5/8 dels mantal Skatte Hemmans Åker, Äng Skog och Utmark uti Runssorbyn, Mustasari Sokn, och Wasa Län. (Kansallisarkiston signum E31 6/1)
- Korsholman kihlakunnan kartta Vaasan lääniä. Maanmittauksen Ylihallitus 1901-1906.
- Risla, Pentti 2002: Tarkastuskertomus PMA0221, Vaasa Runsor.
- Tuntematon 1690: Geographisch Affrijtningh uppå Lappfjerd Nerpis Laihela Malax Mustasaari Lilla Kyro Stora Kyro Illmohla Lappo Wöro och Ny Carleby sochnar sampt en del af Pedersöre sochn. (Rantatupa 2006).
- Trana, Peter 1799: Charta öfwer No 6 Klockars 5/8 dels mantal Skatte Hemmans Åker, Äng Skog och Utmark uti Höstvesibyn, Mustasari Sokn, och Wasa Län. (Kansallisarkiston signum E31 7/1)
- Tulindberg, Henrik (1772) ja Salmen, A.S (1784): Charta öfwer Aura Hemmans Tomt, Skog och Utmark i Runsor by och Mustasaari Sokn, Österbottens Höfdingedömme och Korsholms Södra Härad. (Kansallisarkiston signum E31 24/1)

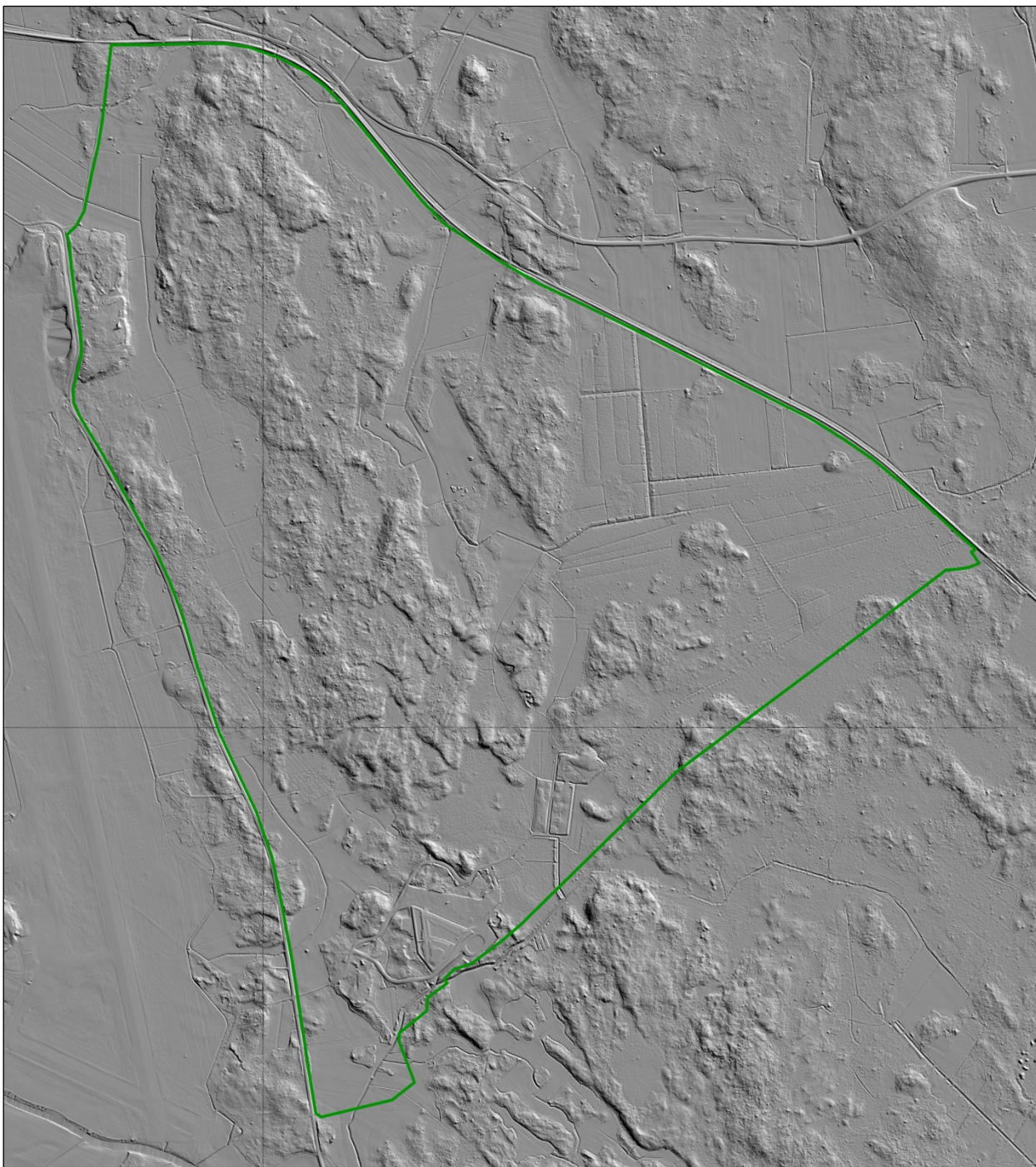
Muu käytetty materiaali.

- Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineisto: P3322H4.laz, P3324B2.laz, P3411G3.laz, P3413A1.laz
- Vaasan kaupungilta saadut ilmakuvat vuosilta 1942, 1972, 2011, 2015.
- Kansallisarkistossa käytiin läpi toimituskartat: E56:25/7, E31:6/1-2, E31:7/1-2, E31:21/1, E31:24/1-2, E31:29/1, E33a:16/1.

Yleiskartat, lidar ja ilmakekuva

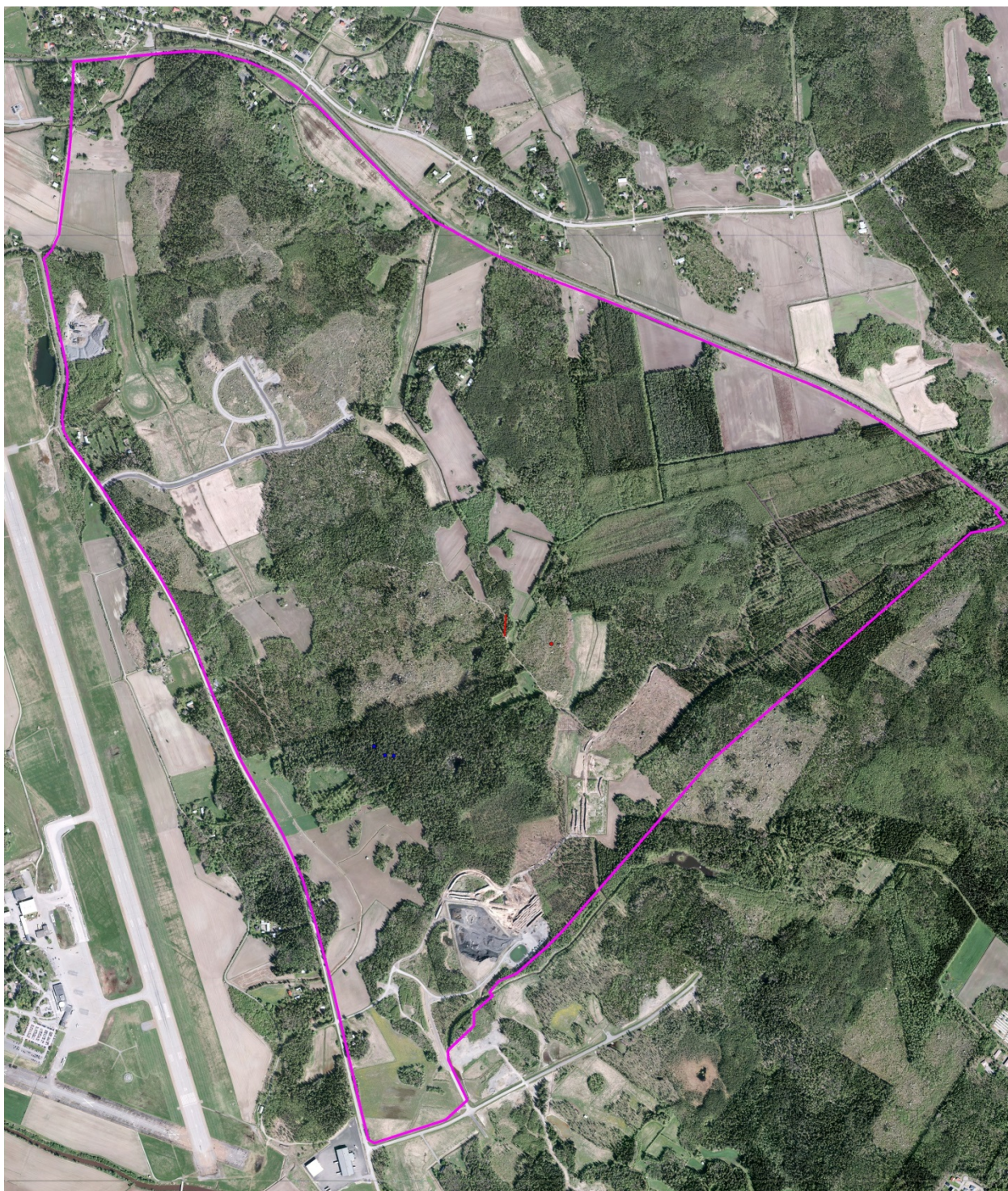

Yleiskartta alueesta. Tutkimusalueen raja vihreällä. Kylärajat (pitäjänkartan ja 1970 kartan mukaiset) vaalen ruskealla. Muinaisjännökset Kyan 1 ja 2 (kiviainat) punaisella alueen keskellä. Laserkeilausaineistosta havaittu mahdollisesti mielenkiintoinen alue sinipunaisen suorakaiteen sisällä (ks. kartta s.) ja mahdolliset mielenkiintoiset rakenteet sinisin palloin.

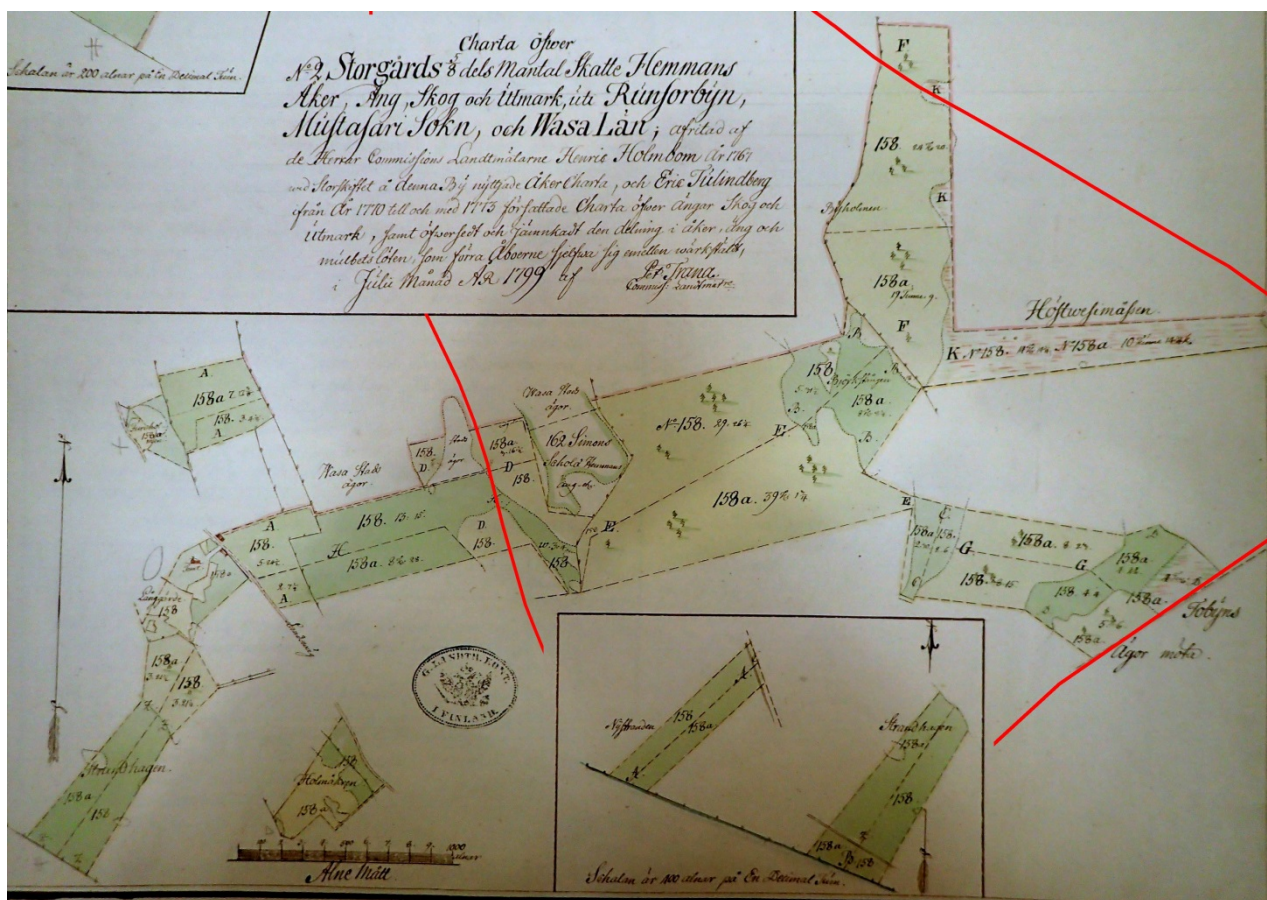
Laserkeilausaineistosta laadittu viistovalovarjoste. Kuvan resoluutiota on hieman heikennetty ja pakkausta suurennettu alkuperäisestä raporttitulosteeseen. Tutkimusalueen raja vihreällä.

Laserkeilausaineistosta laaditut viistovalovarjosteet tehtiin 1 pikseli = 1 m resoluutiolla.

Ilmakuva vuodelta 2015 (vaasan kaupungilta). Resoluutiota on pienennetty alkuperäisestä. Tutkimusalueen raja sinipunaisella. Kyan 1 ja 2 kiviaidat punaisella.

Vanhoja karttoja

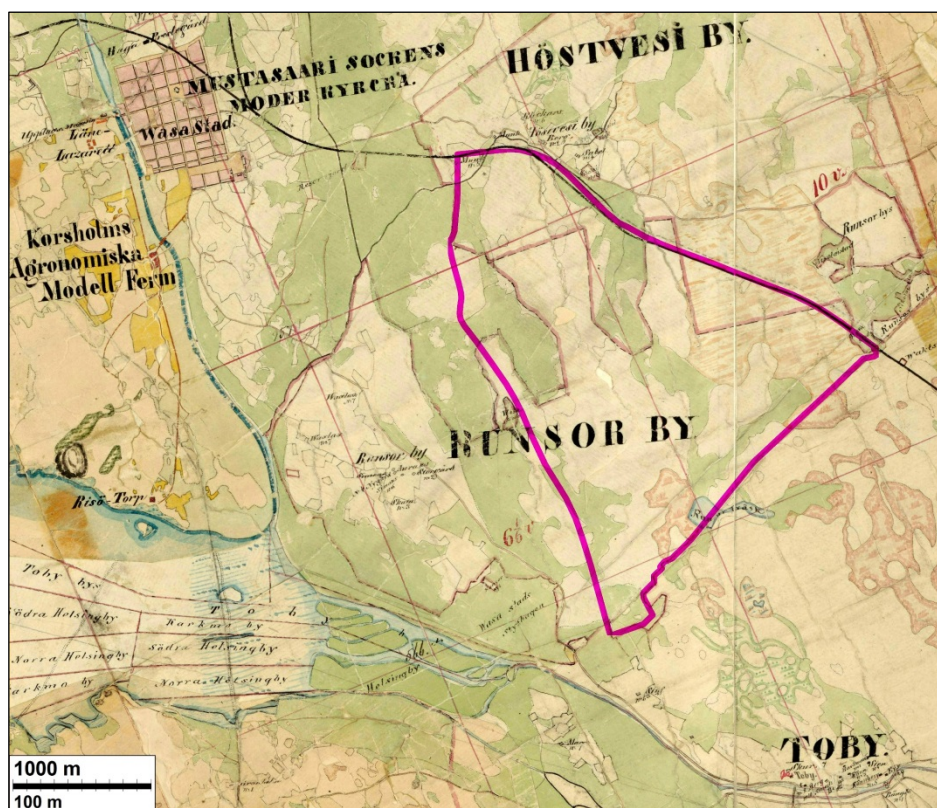
Ote Runsorin kylän Storgårdin isojakokartasta v. 1757-1799. Tutkimusalueen raja piirretty päälle punaisella.

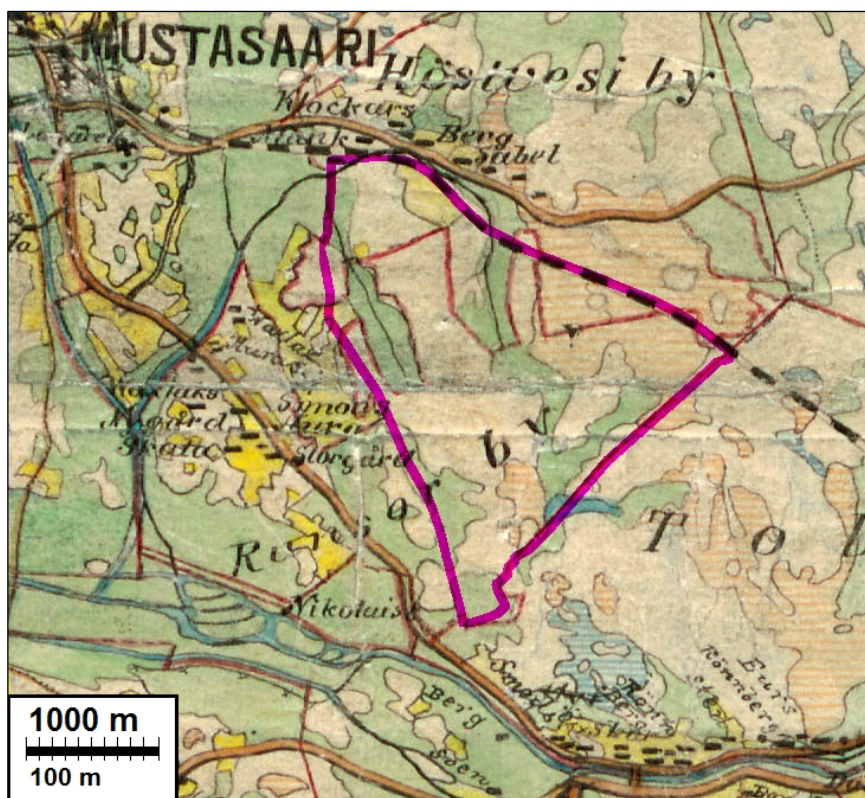
Ote Runsorin kylän Auran talon isojakokartasta v. 1784. Kartta sijoittuu aivan alueen etelänurkkaan, edellisen kartan eteläpuolelle. Tutkimusalueen länsiraja on piirretty päälle punaisella.

Ote Höstveden isojakokartasta v. 1799. Suurin osa kartasta kuvaa tutkimusalueen pohjoispuolta. Joen (eli puron) eteläpuolinen alue on eteläosiltaan tutkimusaluetta. Puroon merkityn myllyn kohdalla on nyt rautatie.

Ote pitäjänkartasta vuodelta 1846 (täydennykset v. 1891 eivät osu tutkimusalueelle). Tutkimusalueen raja sinipunaisella.

Ote kihlakunnan kartasta v. 1901-1906. Tutkimusalueen raja sinipunaaisella.
Alla ote peruskartasta v. 1960.

